11.-114.

Den
filosofiske
Apothekers
Historie,
gior enhver til sin egen Læge,
i det
den giver en tilforladelig Efterretning om
alle de Species, jeg har sammensat
alle mine Recepter af.
Udsøgt af de beste, grundigste og lærdeste,
baade ældste og nyeste Lægers Skrifter, og
min egen meest 40 Aars Erfaring
Inden- og Udenlands.
Paa det
enhver som horer mine Recepter dadle, eller
andres berømme, strax kand selv see, hvis der er
best og rettest, naar han blot kaster op efter
Alphabetet, og da læser hvad Natur og
Virkning enhver Species besidder.
Herhos findes
en Mængde rare Chymiske Anmærkninger,
angaaende Læger til Nytte og
videre Øvelse.

Andreas Agerbech.

Kiøbenhavn 1764, trykt og findes tilkiøbs hos Thomas
Borup, boende i store Helliggeist-Strædet.

Imprimatur,
Sed in Plerisqve fides sit penes Authorem.
C. LODBERG FRIIS.

Deres
Kongelige Høyhed!
den Durchlauchtigste
Fyrste og Herre,
Herr
Friderich,
Arve-Prinds
til
Danmark
og
Norge,
de
Wenders og Gothers.

Arve-Hertug
til
Schlesvig, Holsteen,
Stormarn,
og
Ditmarsken.

Arve-Græve
til
Oldenborg og Delmenhorst.
ꝛc. ꝛc. ꝛc.

Ønskes all Naade og Velsignelse fra den Treenige Gud!

Durchlauchtigste Prinds!

Naadigste Herre!

Sandt! mine Fienders ubeviiste og usandfærdige Anklagelser, have saa godt som reent udslettet min timelige Velfærd i Danmark; thi de have giort mig selv tiende Huusvilde, og moxen Brødløse. Men og, for den Alvidende, sandere

end Sandt nok! ingen og intet har, eller kand udslukke den Kierlighed i mit Hierte, Gud har der antændt til mit Fæderneland, og der, over alle, til det Kongelige Huus, som Hoved for heele Rigets Leñer. Jeg er slet idel intet blandt Undersaatterne, uden en undertrykt belæst gammel Mand paa 63 Aar. Derfor kand jeg heller ikke aflegge andre Prøver paa min Fædrenelands Kiærlighed, end en Lap af det jeg fra Barnsbeen af har omgaaedes med, og det er Bøger. Ao. 1758. gav jeg da min allermildeste Konge den Bog, jeg da hav-

havde færdig, som var min filosofiske Læge. Derpaa reyste jeg til Bornholm for at foranstalte Huusfalye for mig og min Huusvilde Familie, og i den Tiids ledige Timer forfærdigede jeg den første Part af min filosofiske Apotheker, den vilde jeg forære Hans Kongelige Høyhed Kron-Prinds **Christian.** Da jeg var atter her ankommen i Foraaret, skrev jeg den anden Part af samme Bog, og overgav det Hans Excellence Herr Geheime-Raad **Thott.** Dette have mine Venner dadlet, som gik jeg Deres **Kongelige Høyhed** forbie; men

jeg har svaret: Den Herre er nok saa stor en Minister, at Han veed fuldkommen vel: hvor umuelig min Tilskrift kand give Ham Rangen for Prinds Friderich. Men jeg har et andet Sigte! jeg hører daglig at Prindsen er nok ung af Aar, men besidder de Gamles sindigste Skarpsindighed. At Prindsen forsmaaer lappiske, og elsker nyttige og grundige Ting til Tiidsfordriv. Derfor skal jeg give Ham et Skrift, som just fører Ham an, baade paa Nytte og Forlystelse. Og just denne Historie, holder jeg for at være af den Be-

Beskaffenhed; thi behag, naadigste og sindigste Prinds! at overveye følgende Bevis paa min Sagn:

1. Gud som er Kierlighed, har skabt os til Fornoyelse. Derfor indrettede han en Lyst-Hauge, besadt med alt det, der kunde forlyste de fem Sandse-Redskaber, og satte de To første Mennesker der ind, med given Fuldmagt, at glæde sig i Brugen af alle Ting, to Træer undtagen. Alle, fra de ældste til de yngste, fra de ringeste til de høyeste, søge Forlystelser. Men Skade! at de fleeste fornoye sig med Ting, som kand skille dem ved den ævige Glæde. Til den Mistagelse fristes kronede Hoveder

frem for alle andre Mennesker; thi alle søge Fornoyelse i at fornoye dem. Alle ere stumme til at advare dem om deres Misgreb. Deres Magt og Formue sætter dem i Stand til ubehindret at vælge, hvad for noget de helst falde paa at forlyste sig med, var det end nok saa syndigt. I saadan Betragtning har jeg i allerdybeste Underdanighed dristet mig til at anviise **Deres Kongelige Høyhed** en Fornoyelse, som baade er bered af Gud, og forer til Gud! ja har været de mægtigste Keyseres, Kongers, Fyrsters og Herrers Forlystelse. Hvad er det da? Det er den Kundskab om Urternes Kraft til Helbredelse for alle Slags Sygdomme. At dette Forlystende er

a. Af Gud, ja Guds egne Hænders Gierninger, det kand ingen nægte, som blot

blot Historisk Viis troer Skriften, hvor Moses siger: at Gud plantede en Hauge med lystige Urter og Træer udi; og JEsus siger: at Gud klæder Blomsterne saa herlig, at de overgaaer all Salomons Pragt. Alt hvad der er af Gud, det

b. drager Gemyttet til Gud, derfor sætter Paulus: af Gud og til Gud sammen. Derfor siger Joh. Stigelius naar han skriver om Urterne:

Emicat ex ipsis divina Potentia Campis,
Et levis est Cespes, qvi probet esse Deum.

Da den ævige Viisdom vilde lære os at lade all unyttig Sorrig fare, og kaste all vor Omsorrig paa Guds Forsyn, saa viser han os i Skole hos Lillierne paa Marken.

See,

See Lillien i grønne Dale,
Hvem har vel smykket denne Brud?
Hun skulde, om hun kunde tale:
Dig skielde for en Tidsel ud.
Blandt Torne seer du Rosens Ynde,
At den dig vil til Troen skynde,
Og alle Blomsters rare Top
I Tal og Skiønhed uden Ende;
Som alle sig mod Himlen vende,
Og vise dig til Gud hen op.
Der seer man dem i deres Smykke,
Som alle Tider mildt at lee,
At Salomon i all sin Lykke
Ved dem kun ringe var at see.
Kand Gud et Græs saa høyt begave,
Hvad skal du da, min Siæl! vel have
For Prydelse og Herlighed?
Som har den beste Skiønhed arvet,
Og est med Blodet purpur-farvet
Som flød af JEsu Vunder ned.

c. I saa salig en Hensigt har Gud strax efter Syndefaldet, enten selv umiddelbar, eller og ved Engler, lærdt de første Forældre Urternes Navne og Kræfter til Lægedom, mod de mange Slags Sygdomme, Legemet nu var underkastet, og de igien deres Born. Derfor skrive de ældste Rabbiner om Adams, Seths, Tubalkains, og de første Fædres herlige Kundskab, end og i Chymien. Efter Syndfloden har Noa fortsat den Videnskab. At Moses har været vel øvet der i, paastaaer Biisp Clemens af Alexandria. Om Salomons store Indsigt i den Materie, tvivler ingen. Det vilde blive for vidtloftigt at fortælle om de Ægypters, de Caldæers, de Grækers og

de Romeres Indsigter i Urternes Kræfter. Men følger ikke heraf:

d. At de største Regentere have fra de aller første Tider lagt sig efter den Kundskab Adam, Noa, Moses, Hermes, Zoroaster, Cybeles, Saturni Gemahl, Apollo, Minerva, Pallas, Bacchus, Esculapius, Apollinis Son, og Sneese andre vare sandelig store Urte-Kiendere, og saa store Herrer paa Jorden, at man har giort dem til Guder i Himmelen. Men hvordan den Kundskab siden blev forsømt af de Vældige, og forfalsket af Qvaksalvere, Landlobere og gamle Kiærlinger, det har her ikke Sted at fortælle; men da **Leonicenus** begyndte at oversætte Hippocratis, Galeni og Aristotelis Skrifter, og der siden i adskil-

adskillige Lande opvaktes brave Mænd, saa begyndte

e. Keysere, Konger og Fyrster, at finde saadan Fornøyelse i Urte-Kundskaben, at de anvendte mange tusinde Dalere paa dens Fornyelse, som **Mathiolus** vidner om Keyser **Ferdinand Maxmilianus** og de fleeste tydske Fyrster i hans Tiid. Samme Ære har vores allernaadigste **femte Friderich** med denne fredsommelige Keyser **Friderich** III. som lod den Kundskab være fast sin eeneste uskyldige Tiidsfordriv, og derpaa sparede ingen Omkostning.

f. Naar de største Ministre have ret vildet fornøye deres Monarker, da have de overgivet dem Urte-Boger, **Cato, Valgius, Linæus**, samlede af Kong

Mi-

Mithridatis Skrifter om Urter, et Udtog, som de forærede Keyser Augusto, samme foretog sig Plinius at forlyste sin Keyser med. Jeg vil intet melde om Virgilius, Ovidius, Macer og andre, som have giort Sange om Urter og Træer, hvoraf Lonicerus meget har betient sig i hans Urte-Bog; men allene erindre:

g. At de forste Monarker have valgt Urter at sætte i deres Vaaben til bestandig Ære-Minde. Frankerig forer tre Lillier, Engeland valgte den deylige Rose, Sachsen Rude, hvis Kraft er mageslos, næst Imperatoria, d. e. Mester-Urt, Keyser-Urt, fordi dens Kraft overgaaer alle andre Urters.

h. Der er intet kronede Hoveder meere at traaer, end deres Navns Udodelighed. Derfore holde de Archiver, Historie-Skri-

Skrivere, og lade sig opnævne ved Daaben; men Moll udsletter alt hvad der skrives paa Pappiir, og Doden forer alle Dobte ind i Forglemmelsens Lande; derimod bliver Urter ved saalænge Verden staaer. Altsaa oplives aarlig Gentii, de Illyriers Konges Navn med Gentiana, som er opnævnt efter ham, fordi han forst udfandt den Roeds herlige Kraft. Hvem kand forglemme Lysimachum de Macedoniers Konge, saa længe den rare Urt Lycimachia, efter Plinii Vidne, har sit Navn af ham. Ved hver Leylighed gior Mithridar i Apothekerne Kong Mithridati Navn bekiendt, som forst opfandt denne Modgift. Kong Clymeni Ihukommelse kand ikke doe ud, saa længe den Urt Clymenos voxer og beholder hans

Navn. Dronning Arthemisia lever endnu i den Urt Arthemisis, saavel som Helena, i den Rod Helenium, som endnu kaldes Ellene-Rod. Kand af alt dette og meget meere som kunde udpilles af Plinio, Mathiolo, Boerhave, Geofroy, Valentino, Linnæo, Tournefourt, og andre Botanicis, følge klarere:

1. End at Urte-Kundskab er en ret Kongelig Forlystelse, som kand giore kroned Hoveders høyeste Amindelse udødelig. Vil altsaa haabe at Holbergs Dadel paa smaae Skrifters Tilskrift til Konger ikke kand passe sig paa dette lide Skrift til **Deres Kongelig Høyhed**! efterdi Indholden e af saa stor Værdighed. Gud ha skabt Konger, og store Herrer hav undersøgt Indholden.

2. De

2. Den Part af Filosofien, som lærer os at kiende Væxter og deres Nytte til Lægedom, har jeg elsket fra mine Drængeaar af. De danske Konger have nok vildet forsyne os med Urte-Boger, men det kommer mig for, at de ere paa tilsinde nær ikke saa nyttige som nogles i Holland, i Brittanien, i Tydskland, i Frankerige, o. s. v. thi i hvor noye deres udvortes Skikkelse end afridses os, saa er deres indvortes væsentlige Parter os dog gandske ubekiendte. Den lærer Chymien os, og den er over alt forsomt. Naar man læser vor Flora Danica, og derhos de la Matiére Medicale de M. Geoffroy, saa bliver Forskiellen som Nattens og Dagens. Den Mangel har jeg i min Ringhed søgt at afhielpe i følgende Væxternes Historie. Alle Forbedringer i Videnskaberne fore de Vankundiges blinde Had med sig.

Maat-

Maatte jeg nu af Deres Kongelige Høyhed! naadigst beskiermes mod den, saa vil jeg ey allene blive ved at skrive til Lægekunstens Forbedring efter min ringe Evne; men endog under all Naadens Ønske, i all Underdanighed at forblive

Deres Kongel. Høyheds!

min høybaarne

naadigste Herres

allerunderdanigste Tienere,

A. Agerbech.

Elskelige

Fædreneland!

Lad være mit Hoved 1737 ikke blev kronet med en Doctor-Bonet, saa beholdte min Hierne dog den Zirat, som nyttige Videnskaber agtes for af alle ædelmodige Skionnere. Et Beviis herpaa kand tages

af følgende Historie; den beskriver de Midler der gives ud for nyttige, men ere skadelige, paa det enhver kand forkaste den Recept, de ordineres ham udi. Her anføres de Ting som ringe agtes, de som meest forsømmes; men ere dog de nyttigste. Deres væsentlige Indhold vises, og deraf bevises deres Virkninger. Dem kand enhver selv samle eller kiøbe og lave sig, enten som en Thee med Vand, eller som en Suppe, kaagt med Viin og Vand, eller sødt paa Viin eller Brændeviin. Nu kand enhver selv prøve baade mine og andres Recepter, og da vælge det beste, i hvad Avind endog vil prale og prate.

Jeg

Jeg har ofte ønsket med Schuppio, Lange, Hartmann og andre, at vor Geistlighed vilde anvende mindre Tiid paa logisk Ord-Krig og metaphysisk Hierne-Spind, som ikke gavner deres Tilhørere for en Avne, og meere bruge Tiiden paa den Deel af Physica, som kaldes Botanica, og den deraf følgende Lægekunst; thi paa den Maade kunde de være Undersaatterne nyttige Mænd, baade paa deres ind- og udvortes Menneske. I denne Historie baner jeg dem Veyen. I mine andre Skrifter vises, og skal om Gud vil, nærmere vises, hvorledes man kand fare sikker frem paa den Vey.

Den

Fortale.

Den høystfortiente Siæle-Læge! Guds korsfæstede egen blodigste Søn, selv hellige og velsigne mine Bemøyelser, at de maae trænge igiennem alle Bagvaskelser, og falde ud, til Guds Ære og mit kiære Fædrenelands Nytte, Amen.

Treenige Gud! Fader! Søn og Hellig Aand! Lad dit Lys, din Naade og Kraft arbeyde med mig: til din Ære og Menneskernes Nytte, Amen!

§. 1.

ABIES, Fyrr, er to slags. Den Røde, voxer oppe i de høyeste Fielde; men den Hvide nedrigere paa Jorden, og kaldes **Gran**. Er ikke nær saa Harpix-rig som den Røde. Begge ere meget Balsamiske, følgelig rense deres Coni, d. e. Tappe al suurt Cachectisk og Scorbutisk Blod, naar de kaages i Øll, til Fattige: I det ringeste er det behageligere end Tiære-Vand. I Sommer-Heeden svee-de de en Mængde Harpix, som bruges i Steden for Terpentin. I Norge har jeg seet, hvor flittig de store Myrer slæbe det i deres Kiældre, og lave Virak deraf i Mængde. Den Beeg, som kaages deraf: læger ligesaa vel aabne Saar, som den sorte Indianske Balsam. Naar Mask-Tarmen er fal-